

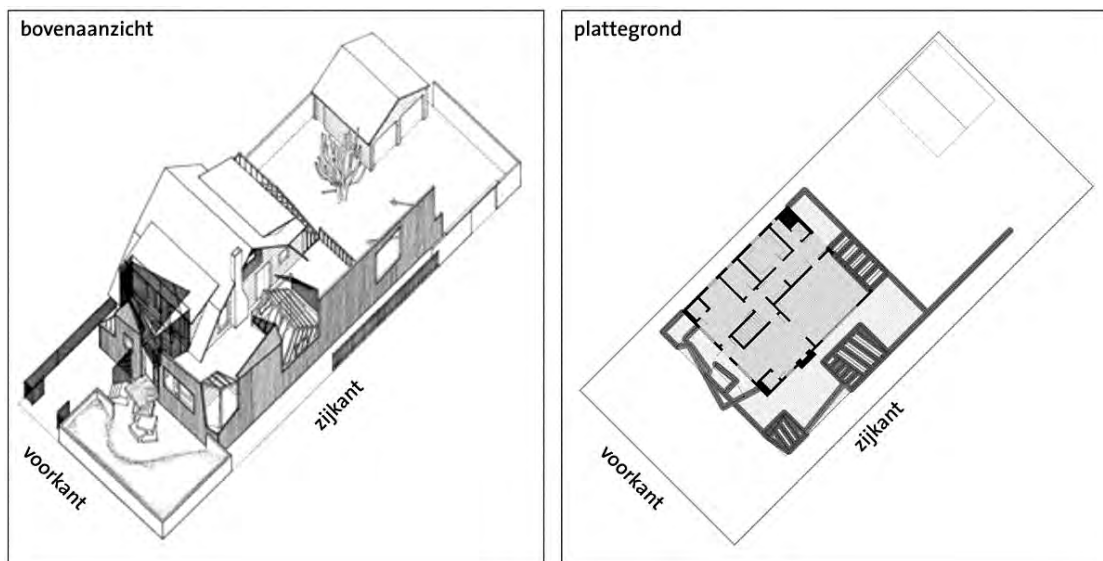
Dit examen gaat over de esthetiek van het lelijke in de kunst, over de betekenis van schoonheid en over de verschillende redenen waarom architecten, kunstenaars en vormgevers regels over schoonheid doorbreken en veranderen.

Deconstructivisme

Vragen bij afbeelding 1 tot en met 9

Op afbeelding 1 tot en met 4 zie je een huis in Santa Monica, een voorstad van Los Angeles. Architect Frank Gehry kocht hier in 1978 een huis dat er al jaren stond. Het was rose van kleur. Gehry bouwde er van alles bij en op en tegenaan. Figuur 1 hieronder is een bovenaanzicht van het eindresultaat. Rechts zie je de plattegrond.

figuur 1

Gehry wilde iets nieuws bouwen, maar tegelijkertijd ook het oorspronkelijke huis in stand houden.

Bekijk figuur 1 hierboven en afbeelding 1 tot en met 4.

- 2p 1 Bespreek twee ingrepen waardoor je kunt zeggen dat er een nieuw gebouw is ontstaan. Geef daarbij steeds aan hoe de architect zorgde dat het oude huis eveneens mee bleef doen.

Gehry woont in een wijk met middelgrote, vrijstaande huizen, zoals je die in Amerikaanse voorsteden vaak aantreft. Op figuur 2 hieronder zie je twee huizen uit zo'n woonwijk.

figuur 2

In 2012 kende het Amerikaanse Architectuurinstituut een prestigieuze prijs toe aan het Gehry House. Maar toen Gehry het in 1978 bouwde, waren de buurtbewoners geschokt. Ze vonden het ronduit lelijk.

Bekijk afbeelding 1 tot en met 4.

- 2p **2** Leg uit waarom de omwonenden de architectuur van dit verbouwde huis afkeurden. Doe dat aan de hand van twee kenmerken van het huis.

Het Gehry House is een van de eerste voorbeelden van een stijl in de architectuur die deconstructivisme wordt genoemd.

- 3p **3** Bespreek drie kenmerken van het deconstructivisme die hier te zien zijn.

In 1987 won Gehry een prijsvraag en mocht hij voor de stad Los Angeles de *Walt Disney Concert Hall* ontwerpen. Het complex moest een grote concertzaal bevatten, met plaats voor ruim 2000 bezoekers. Op afbeelding 5 zie je de maquette.

Gehry benadert gebouwen als sculpturale objecten. De maquette op afbeelding 5 is van geel- en zilverkleurig karton.

Het maken van zo'n maquette is eigenlijk een vorm van beeldhouwkunst. Er worden technieken gebruikt die ook bij sculpturen worden toegepast. *Bekijk afbeelding 5.*

- 2p **4** Noem twee handelingen die hier zijn toegepast en geef steeds aan hoe daardoor in karton een driedimensionaal object is ontstaan.

In 1988 werd in het Museum of Modern Art in New York voor het eerst een tentoonstelling georganiseerd over deconstructivistische architectuur. Gehry's maquette was daar te zien.

Het deconstructivisme breekt bewust met de stijl die vanuit Europa bekend was geworden als het modernisme of het Nieuwe Bouwen. Ook Gehry's concerthal wijkt duidelijk af van de uitgangspunten van het Nieuwe Bouwen.

Bekijk afbeelding 5 en 6.

- 3p 5 Noem drie uitgangspunten van het Nieuwe Bouwen en leg steeds uit hoe je kunt zien dat die uitgangspunten hier zijn losgelaten.

In 2003 kon de *Concert Hall*, die je ziet op afbeelding 6, tussen de wolkenkrabbers van Los Angeles gerealiseerd worden. Pas toen waren er computerprogramma's waarmee de constructie van dit ontwerp kon worden berekend. Het gebouw is uitgevoerd in roestvrij staal, waarin verticale gleuven zijn aangebracht om licht door te laten.

Dit gebouw van Gehry werd door pers, critici en publiek wél enthousiast ontvangen. Kennelijk had dit gebouw kwaliteiten die positief gewaardeerd werden.

Bekijk afbeelding 6.

- 2p 6 Leg aan de hand van twee kenmerken van de concerthal uit waarom dit gebouw zo positief werd ontvangen.

Tegenwoordig worden vaak zeecontainers gebruikt als bouw materiaal. Zulke stalen containers zijn groot genoeg om in te kunnen wonen. Ze zijn ruim 2,5 meter hoog en hebben lengtes van 6 of 12 meter. Op figuur 3 hieronder zie je een tekening van zo'n container.

figuur 3

Op afbeelding 7, 8 en 9 zie je een woning die in 2010 ontworpen werd door het Spaanse architectenbureau James&Mau. Het huis bestaat uit vier afgedankte containers.

- 2p 7 Containers blijken bruikbaar materiaal om woningen mee te bouwen. Bespreek twee eigenschappen die ze daar geschikt voor maken.

Tegenwoordig komt het in architectuur en design vaak voor dat iets wat ooit lelijk werd gevonden, opeens trendy wordt. Containerwoningen zijn daar een voorbeeld van.

- 2p 8 Kennelijk is sprake van een opwaardering van industriële vormen in architectuur en design. Geef hiervoor twee verklaringen.

Monsters

Vragen bij afbeelding 10 tot en met 15

Op afbeelding 10 zie je een draak op een kapiteel in een Franse kerk uit de twaalfde eeuw. Men geloofde dat de zielen van zondaars na hun dood door duivels en andere monsters gemarteld en verslonden werden. Die ziel wordt hier als mens weergegeven.

- 3p 9 Dit soort beelden was een aansporing om het juiste geloof te belijden en goed te leven. Ze dienden als afschrikwekkend voorbeeld. Bespreek drie aspecten die het beeld op afbeelding 10 afschrikwekkend maken.

Om een kapiteel met beeldhouwwerk te maken, moest de beeldhouwer verschillende problemen oplossen.

Bekijk afbeelding 10.

- 4p 10 Noem twee van die problemen en leg uit hoe hij elk probleem heeft opgelost.

Het beeldhouwwerk op afbeelding 10 is een voorbeeld van romaanse kunst.

- 2p 11 Noem twee kenmerken van romaanse vormgeving in het werk op afbeelding 10.

Ook aan de buitenkant van middeleeuwse kerken kun je monsterachtige wezens aantreffen. Op randen en dakgoten van gotische kerken en kathedralen zijn vaak lelijke gedochten te zien die fungeren als waterspuwers. Ze voeren overtollig regenwater af.

- Op afbeelding 11 zie je zo'n waterspuwer.
- 2p 12 Bespreek twee technische eisen waaraan een beeld moet voldoen om als regenafvoer te kunnen functioneren.

Het monster op afbeelding 11 lijkt wel wat op de draak op afbeelding 10, maar is een paar eeuwen later gemaakt.

Bekijk afbeelding 11.

- 2p 13 Bespreek twee kenmerken van de waterspuwer waaraan je kunt zien dat hij later gemaakt is dan het kapiteel. Laat de architectuur buiten beschouwing.

Op afbeelding 12 zie je een miniatuur uit een manuscript uit 1086 over het laatste Bijbelboek, de *Apocalyps*. Hierin wordt een visioen van de heilige Johannes beschreven, waarin het einde der tijden wordt voorspeld, met plagen, rampen en angstaanjagende verschijningen.

In het visioen aanbidt de mensheid een draak, symbool voor de duivel. De draak, hier een slangachtig dier, draagt de macht over aan een zevenkoppig beest dat uit de zee is opgerezen.

De miniatuur op afbeelding 12 geeft de hoofdelementen van dit visioen kernachtig weer. Daardoor is duidelijk te zien wat er gebeurt.

- 2p 14 Geef voor twee gebeurtenissen uit het visioen aan hoe ze hier zijn verbeeld.

Bekijk afbeelding 12.

De verschillende elementen zijn samengebracht tot een evenwichtige compositie. Dit evenwicht ontstaat door kleur, vlakverdeling en richting.

- 2p 15 Geef voor twee van deze drie aspecten aan hoe ze bijdragen aan **evenwicht in de compositie**. Geef daarbij steeds een voorbeeld.

Op afbeelding 13 zie je dezelfde scène op een miniatuur uit 1270. Afbeelding 14 is een detail.

De maker van de miniatuur op afbeelding 13 breidt de voorstelling uit met allerlei verhalende elementen. De heilige Johannes is bijvoorbeeld zelf afgebeeld bij zijn visioen. Je ziet hem links op afbeelding 13.

Bekijk afbeelding 13 en 14.

- 3p 16 Bespreek nog drie andere voorbeelden van zulke verhalende elementen die aan de **voorstelling** zijn toegevoegd.

- De miniatuur op afbeelding 13 is gemaakt in de tijd van de gotiek.
- 3p 17 Leg aan de hand van drie voorbeelden uit waaraan je dat kunt zien.

Op afbeelding 15 zie je een bladzijde uit de hedendaagse strip *Inferno* van Marcel Ruijters. Het verhaal is gebaseerd op een beroemd boek van Dante, een dichter uit de late middeleeuwen. In dit boek maakt Dante met iemand een reis door de hel.

- Ruijters is geïnspireerd door middeleeuwse voorstellingen. Toch zie je dat zijn tekeningen niet in de middeleeuwen maar in onze tijd zijn gemaakt. Dat komt vooral door de dynamiek. Middeleeuwse voorstellingen zijn relatief statisch.
- 1p 18 Leg uit hoe het komt dat de tekening op afbeelding 15 zo dynamisch is. Geef de belangrijkste oorzaak.

- De miniaturen op afbeelding 12 en 13 en de tekening op afbeelding 15 zijn illustraties bij verhalen. Ze komen uit boeken die op een totaal verschillende manier gemaakt zijn en die bestemd waren voor een heel ander publiek.
- 2p 19 Geef aan wat het belangrijkste verschil is tussen de totstandkoming van een middeleeuws manuscript en een hedendaags stripboek. Geef ook aan hoe dat verschil samenhangt met het publiek waarvoor de boeken bestemd zijn.

Koninginnen

Vragen bij afbeelding 16, 17 en 18

Francisco de Goya was de hofschilder van de Spaanse koning Karel IV en diens vrouw koningin Maria Luisa. Op afbeelding 16 zie je het staatsieportret dat hij in 1800 maakte van de koninklijke familie. Goya is zelf ook te zien. Hij staat links achter de groep.

- De belangrijkste figuren zijn het koninklijk paar en kroonprins Ferdinand, links in het blauwe pak. Maar koningin Maria Luisa, die hier 48 jaar oud is en toen al tien kinderen had gebaard, was in feite de machtigste persoon van het land. De compositie van het schilderij op afbeelding 16 lijkt dat aan te geven.
- 2p 20 Bespreek twee aspecten van de **compositie** die daaraan bijdragen.

Goya maakte voorstudies van de afzonderlijke portretten en componeerde die tot een natuurlijk en levendig geheel dat de geldende regels voor een staatsieportret doorbrak. Dat is te zien aan de voorstelling en aan de vormgeving.

- 1p **21** Leg uit hoe de **voorstelling** bijdraagt aan een levendig effect.
- 3p **22** Bespreek drie aspecten van de **vormgeving** waardoor een levendig geheel is ontstaan.

Vaak is gedacht dat Goya met dit werk een karikatuur wilde maken. Een criticus zou beweerd hebben dat de voorstelling leek op 'de kruidenier en zijn familie die zojuist de lotto hebben gewonnen'. Sommige kunsthistorici vroegen zich af of de koninklijke familie te dom was om te begrijpen dat Goya hen genadeloos ontmaskerde als lelijke slechteriken. Goya zou de koning als een 'pafferige gier' en de koningin 'bespottelijk vulgair' hebben weergegeven.

Tegenwoordig is wel duidelijk dat Goya geen kritiek leverde. Hij maakte gewoon een goed schilderij, waar de familie tevreden over was.

- 2p **23** Geef twee argumenten voor de conclusie dat Goya met dit schilderij geen kritiek wilde leveren.

Op afbeelding 17 zie je een portret van de Engelse koningin Elisabeth. Het is een schilderij uit 2001 van Lucian Freud. Op figuur 4 hieronder zie je hem aan het werk.

figuur 4

Freud staat erom bekend dat hij zijn modellen nooit mooier maakt dan ze zijn. Dat geldt ook voor het portret op afbeelding 17, dat een indringend schilderij is geworden.

- 2p **24** Leg uit waarom dit portret zo indringend is. Betrek twee aspecten van het schilderij in je antwoord.

Lucian Freud, die in 2011 overleed, wordt beschouwd als een van de grootste Britse kunstenaars van de tweede helft van de twintigste eeuw. Op figuur 5 hieronder zie je een zelfportret.

figuur 5

56 x 53 cm

Het werk van Freud, die zich aanvankelijk liet inspireren door het expressionisme, wordt wel neorealisme genoemd.

Bekijk afbeelding 17 en figuur 5 hierboven.

- 3p 25 Geef aan in welk opzicht zijn stijl
- **expressionistisch** en
 - **realistisch** is.
 - Leg daarna uit waarom gesproken wordt van **neorealisme**.

Op afbeelding 18 zie je het werk *H.M.* uit 2012 van de Belgische schilder Luc Tuymans. Hij kreeg de opdracht voor een portret van Hare Majesteit koningin Beatrix vlak voordat zij zou aftreden.

Beatrix draagt geen kroon zoals Elizabeth. Toch heeft de schilder haar 'koninklijk' weergegeven. Dat komt mede door de omgeving.

- 2p 26 Leg dit uit. Betrek twee aspecten van de omgeving in je antwoord.

Tuymans werkt meestal naar foto's. Hij maakt beelden van beelden, geen beelden van mensen. Beatrix heeft niet urenlang geposeerd voor dit portret. Tuymans maakte snel een aantal foto's van haar met zijn smartphone.

Bekijk afbeelding 18.

- 2p 27 Noem twee kenmerken waaruit je deze werkwijze kunt afleiden.

Tuymans, die bewondering heeft voor de voormalige koningin, vroeg tijdens de heropening van het Stedelijk Museum aan Hare Majesteit wat zij van het werk vond. Beatrix, die bij die gelegenheid dezelfde japon droeg als op het schilderij, zei dat ze gehoord had dat er nogal wat controverse was, maar dat dat bij goede kunstwerken zo hoort.

Een controverse is een meningsverschil. Sommige critici keurden het werk hevig af en anderen vonden het juist goed.

Deze meningen weerspiegelen verschillende visies of opvattingen over kunst.

- 2p **28** Geef aan welke **opvatting over kunst** je kunt afleiden uit het afkeuren van dit schilderij. Bespreek daarna de tegengestelde opvatting over kunst van degenen die het juist goed vonden.

Kunst van afval

Vragen bij afbeelding 19 tot en met 23

Op figuur 6 hieronder zie je een foto van een kunstgalerie in Parijs. De Franse kunstenaar Arman maakte in 1960 een kunstwerk in de vorm van een tentoonstelling die eruit bestond dat de galerie werd volgestouwd met vuilnis.

figuur 6

Galerie Iris Clert

Het publiek kon deze tentoonstelling alleen van buitenaf zien.

Hieronder staan drie termen:

- 1 happening.
- 2 performance.
- 3 installatie.

- 3p **29** Geef aan wat deze termen inhouden en geef ook steeds aan of ze wel of niet van toepassing zijn op dit 'kunstwerk' van Arman.

In de jaren daarna verzamelde Arman allerlei soorten afval en presenteerde die als kunstwerken. Op afbeelding 19 zie je *Poubelle des Halles* uit 1961. De titel kan vertaald worden als *Prullenbak van de Hallen*, een grote markt in Parijs.

De vitrine is gevuld met objecten in allerlei vormen en kleuren.

Bekijk afbeelding 19.

- 3p **30** Bespreek drie kenmerken waaraan je kunt zien dat dit materiaal afval is. Geef daarbij steeds een voorbeeld.

De kunstenaar presenteerde het afval meestal in plexiglas bakken, waar je omheen kunt lopen. Op figuur 7 hieronder zie je een voorbeeld.

figuur 7

- 2p 31 Het afval ondergaat op deze manier een transformatie: het wordt kunst! Leg uit waarom het afval hierdoor als kunst kan worden beschouwd. Doe dat aan de hand van twee effecten van deze manier van presenteren.

Op afbeelding 20 zie je een werk uit 1965 van de Zwitserse kunstenaar Daniel Spoerri. Ook hij is geïnteresseerd in afval. Na een maaltijd lijmde hij alles vast wat nog op tafel stond en presenteerde dit als kunstwerk. Op figuur 8 hieronder zie hoe Spoerri's objecten meestal worden tentoongesteld.

figuur 8

Spoerri's tableaux kunnen worden opgevat als driedimensionale stilleven of als een soort sculpturen. Maar de kunstenaar wilde geen esthetische objecten maken. Deze werken gaan onder meer over tijd en vergankelijkheid.

Bekijk afbeelding 20.

- 2p **32** Leg uit op welke manier hier sprake is van tijd en van vergankelijkheid.

Arman en Spoerri behoorden tot een groep kunstenaars die de 'Nouveaux Réalistes' werd genoemd, de 'nieuwe realisten'.

Dit *nouveau réalisme* wordt door kunstcritici ook wel 'neo-dada' genoemd.

Bekijk afbeelding 19 en 20.

- 2p **33** Leg uit waarom deze werken aan dada doen denken. Geef twee argumenten.

Het *nouveau réalisme* wordt beschouwd als een Europese variant van de popart. De kunstenaars halen hun onderwerpen ook uit de eigentijdse consumptiemaatschappij. Maar de Nouveaux Réalistes hebben een andere houding tegenover die consumptiemaatschappij.

- 2p **34** Leg uit wat dit verschil inhoudt. Betrek zowel de Amerikaanse popart als het *nouveau réalisme* in je antwoord.

De jaren zestig waren een periode van verzet tegen de maatschappelijke normen en waarden. Ook in de kunstwereld verzette men zich tegen de heersende tradities.

- 2p **35** Noem twee tradities in de kunstwereld waartegen kunstenaars als de Nouveaux Réalistes zich in die tijd verzetten.

Op afbeelding 21 zie je het plein van de Hofstedeschool in Den Haag, met een beeld uit 2011 van de kunstenaar David Bade.

Bade organiseerde workshops waarin leerlingen van de school sculpturen maakten van allerlei objecten en materialen. In zijn atelier, te zien op figuur 9 hieronder, vergrootte en versneed Bade deze sculpturen en maakte er een nieuw beeld van.

figuur 9

Op afbeelding 21, 22 en 23 zijn de oorspronkelijke sculpturen nog wel te herkennen, maar Bade heeft er toch één beeld van gemaakt.

Bekijk afbeelding 21, 22 en 23.

2p **36** Noem twee ingrepen waardoor eenheid is ontstaan in dit werk.

De werkwijze van Bade doet wel wat denken aan die van Spoerri.

2p **37** Bespreek twee overeenkomsten met de werkwijze van Spoerri.

De opdrachtgever voor Bade's werk, het gemeentebestuur van Den Haag, was niet blij met het beeld en wilde het aanvankelijk niet plaatsen. Het argument was dat het contrast met de school te groot zou zijn, maar in feite vond men het gewoon lelijk.

Bade was het daar helemaal niet mee eens. Hij vond dat de opdrachtgever niets van kunst begreep.

2p **38** Geef twee argumenten die Bade gelijk geven.